

Migracions i canvi climàtic: construïm la justícia mediambiental

- **MhiC: Museu d'història de la immigració de Catalunya** → Ctra. de Mataró, 124 - 08930 Sant Adrià de Besòs
  - **Inauguració:** 10 d'octubre de 2017
  - **Proposta pedagògica:** Visita a l'exposició i activitat en grups.
  - **Durada:** Mínim: 1,5h. Òptim: 2,5h.
  - **Nivell escolar:** Secundària, batxillerat, cicles formatius.
- Adreçat a professors de les àrees de ciències naturals, ciències socials, plàstica.
- **Nombre de participants:** mín. 6; màx. 30
  - **Edat dels participants:** 12-16
  - **Material on-line:** Kit educatiu SAME World. Aquest kit proporciona als professors (i també educadors, formadors, ONGs i grups juvenils) una eina senzilla i completa per tractar aquestes qüestions socials i mediambientals entre els joves.

L'exposició:

"Migracions i canvi climàtic: construïm la justícia mediambiental" forma part del projecte europeu S.A.M.E. World que va néixer amb l'objectiu d'augmentar la sensibilització dels estudiants i professors sobre la justícia mediambiental i els seus vincles amb el canvi climàtic i les migracions.

Aquesta mostra al MHC es divideix en dues parts, una de teòrica i l'altra on els alumnes han d'intervenir-hi. Els tres temes principals són la justícia mediambiental, el canvi climàtic i les migracions mediambientals, i a través de diversos textos, vídeos, gràfics i fotografies els visitants poden sensibilitzar-se sobre aquestes qüestions.

La proposta pedagògica es basa en una sèrie de cubs temàtics amb textos i imatges, dividits en els tres temes de l'exposició, i que els nois i noies, per grups, han de construir una narrativa per després explicar-la a la resta de la classe.

Objectiu general: Crear consciència dins del sistema d'educació formal sobre la relació entre el Sud i el Nord, amb un enfocament en la justícia ambiental i sobre els mitjans de vida sostenibles.

Objectiu específic: Animar a estudiants i professors a una comprensió crítica i unes pràctiques de ciutadania activa relacionades amb els tres temes específics d'aprenentatge, la justícia mediambiental, el canvi climàtic i les migracions mediambientals.

Conceptes clau:

La justícia mediambiental: Tots hem de tenir les mateixes oportunitats i responsabilitats en relació amb el medi ambient que ens envolta.

La migració mediambiental: No hi ha una postura unànime sobre la definició jurídica de les persones que emigren per motius mediambientals, però el seu nombre va en augment.

Igualtat: Tenim tots els mateixos drets humans i tots podem defensar els drets dels altres.

Un món: Connexió d'elements en l'ecosistema i la seva interdependència.

Canvi climàtic: Els seus efectes són els desastres i el sofriment humà.

Drets de la Natura: Els instruments jurídics i polítics que advoquen capacitat legal per a l'entorn natural.

Justícia i equitat intergeneracional: Tenim una responsabilitat de pensar i actuar sobre el nostre llegat per a les generacions futures.

Paraules clau: #sameworld #canvclimàtic #justiciambiental #justícia #refugiats #dretshumans #aigua #ciutadaniaglobal #sostenibilitat #educació #inclusió #equitat #migracions #vulnerabilitat #conflictesambientals #EYD2015 (any europeu del desenvolupament 2015)

Continguts:

·L'exposició es divideix en 6 tòtems rígids i 3 tòtems, més petits, manipulables.

·Els 6 tòtems estables són:

-Tòtem 1: *Justícia mediambiental*

-Tòtem 2: *Canvi climàtic*

-Tòtems 3 i 4: *Migracions mediambientals*

-Tòtem 5: *Què podem fer*

-Tòtem 6: *Explicació SAME World i crèdits*

·Els 3 tòtems manipulables de la proposta pedagògica també es divideixen en 3 temes (*justícia mediambiental, canvi climàtic, migracions mediambientals*). Cada tòtem està pensat perquè un grup d'alumnes hi intervingui. Hauran de triar l'ordre i les cares de cada unitat que compon el tòtem per elaborar el seu propi discurs. No tenen per què utilitzar totes les parts i les poden disposar en l'espai com ells vulguin i el resultat final el presentaran al conjunt de la classe.

-Tòtem 7: *Justícia mediambiental. Mina d'or a Romania*

-Tòtem 8: *Canvi climàtic. El consum de texans*

-Tòtem 9: *Migracions mediambientals. L'aigua a Pakistan*

TÒTEM 1 - JUSTÍCIA MEDIAMBIENTAL

"La justícia mediambiental és una forma de canvi social enfocada a les necessitats bàsiques i que millora la nostra qualitat de vida". South African Environmental Justice Networking Forum

Què podem fer tots plegats per un món més just i sostenible?

Unitats del kit educatiu: Si voleu aprofundir més en aquesta qüestió podeu consultar les Unitats didàctiques 1, 2, 3 i 4 del Kit educatiu SAME World (<http://edu-kit.sameworld.eu>).

La justícia mediambiental es refereix als drets de les comunitats i els ciutadans per viure en un entorn net i saludable, segons els seus desitjos i cultures, i sense veure's amenaçats o perjudicats per cap activitat econòmica o industrial.

Aquest tipus de justícia és una resposta de les comunitats locals i els activistes a la pressió de les seves zones provocada per les activitats industrials i extractives com la mineria, les preses, la desforestació, les plantes nuclears, les incineradores, els abocadors... en definitiva, la desigualtat generada per la globalització i la falta de democràcia de base.

L'extracció de recursos naturals creix de forma dramàtica a causa de l'alt consum d'una petita part de la població mundial. La injustícia mediambiental i les desigualtats de la globalització són dues cares de la mateixa moneda: mentre que l'1% posseeix més del 48% de la riquesa global, la meitat de la població té l'1%.

El nostre planeta no pot proporcionar a l'economia uns recursos il·limitats ni absorbir tota la contaminació. Són possibles altres models de producció? La pregunta queda en l'aire. Mai ho sabrem, tret que ho intentem. Encara hi som a temps. I veient les limitacions ecològiques del nostre planeta, ens queda una altra alternativa?

Les zones amb índexs més elevats d'amenaça mediambiental i de contaminació també són les que pateixen més els impactes del canvi climàtic i, per tant, són més vulnerables als fenòmens meteorològics extrems (erosió i sequera, inundacions, pujada del nivell del mar...).

TÒTEM 2 - CANVI CLIMÀTIC

"A mida que augmenti l'escalfament global experimentarem més conseqüències en els propers anys."

Com podem frenar el canvi climàtic?

Unitats del kit educatiu: Si voleu aprofundir més en aquesta qüestió podeu consultar les Unitats didàctiques 5, 6, 7 i 8 del Kit educatiu

SAME World (<http://edu-kit.sameworld.eu>).

La temperatura mitjana de la Terra està pujant, però aquest no és l'únic indicador del canvi climàtic. També ho és l'augment del nivell del mar, l'increment de l'acidificació dels oceans, la reducció del gel i el desglaç dels icebergs.

Moltes espècies terrestres, marines i aquàtiques han canviat els seus espais geogràfics i els hàbitats migratoris com a resposta al canvi climàtic. La velocitat de canvi és més alta que abans. Es preveu que l'escalfament global serà un factor important en l'increment de la taxa d'extinció de les espècies.

Per a les societats humanes, l'impacte del canvi climàtic generalment empitjora les situacions crítiques ja existents (pobresa, falta de menjar, gestió de la terra, migració a causa de les guerres...), i afecta particularment a les poblacions més pobres i vulnerables.

El futur impacte del canvi climàtic variarà bastant depenent de la regió. Els efectes no es distribuïran equitativament o de manera uniforme a causa de la quantitat de factors diferents. Un exemple ho trobem a les baixes zones costeres i les petites illes-estats del Pacífic, que patiran grans efectes pel creixement del nivell del mar.

Els fenòmens extrems, com les onades de calor, les sequeres i les tempestes, tenen un impacte directe a les condicions de vida amb inundacions, incendis, la disminució de les zones cultivables i la destrucció d'habitatges i infraestructures. També hi ha altres conseqüències més indirectes, com l'augment del preu dels aliments i les migracions.

TÒTEM 3 - MIGRACIONS MEDIAMBIENTALS (PART 1)

"No hi ha una postura unànime sobre la definició jurídica de les persones que emigren per motius mediambientals, però el seu nombre va en augment".

Si tanquem fronteres, empitjorem el problema?

Unitats del kit educatiu: Si voleu aprofundir més en aquesta qüestió podeu consultar les Unitats didàctiques 9, 10, 11 del Kit educatiu SAME World (<http://edu-kit.sameworld.eu>).

No tots els migrants són iguals: a cada categoria jurídica li correspon unes normes diferents per a l'entrada i la residència, així com diferents drets i graus de protecció. La posició dels migrants mediambientals no queda clara. Són migrants voluntaris, econòmics o forçats, com els refugiats?

És paradoxal que sota el sistema internacional de protecció tot aquell que no tingui estatus de refugiat es converteixi automàticament en "il·legal". La criminalització de la migració és, per tant, una conseqüència directa de les inexistent opcions per entrar legalment.

Podríem definir a un migrant mediambiental com algú que, per motius d'un canvi en el medi ambient, progressiu o sobtat, que afecta a la seva vida o a la seva manera de viure, es veu obligat a deixar la seva llar, bé de forma temporal o permanent, i que es trasllada a un altre lloc dins del mateix país o a l'estranger.

La majoria de la població rural del món es veu forçada a emigrar a les ciutats properes per qüestions climàtiques (sequeres, inundacions, contaminació...). Però si, un temps després, aquestes mateixes persones decideixen emigrar a altres països perquè a les ciutats no troben feina, jurídicament ja no són considerades migrants mediambientals perquè només es tenen en compte els motius econòmics.

L'ús de termes com migrant, refugiat o desplaçat ens pot portar a conseqüències jurídiques molt diferents i, per tant, al reconeixement de diferents tipus de drets. Els migrants mediambientals i la majoria de refugiats climàtics tenen característiques i necessitats diferents de la resta de migrants forçats. Per aquesta raó, els instruments jurídics vigents no són adequats.

TÒTEM 4 - MIGRACIONS MEDIAMBIENTALS (PART 2)

"Des del 2008 una mitjana de 26,4 milions de persones per any s'han desplaçat de les seves llars per desastres mediambientals. Això significa una persona cada segon." ACNUR (Alt Comissionat de Nacions Unides per als Refugiats)

Les qüestions mediambientals mai afecten a un únic Estat, sinó que impliquen a regions senceres, transcendent les fronteres. La responsabilitat d'aquesta transformació està relacionada amb el model de desenvolupament actualment dominant, que explota de manera excessiva els recursos i trenca el delicat equilibri ecològic entre l'ésser humà i la natura.

Les dificultats cada vegada més grans de la vida rural (l'augment dels costos dels productes agrícoles, la disminució de la productivitat i la pèrdua de terres, la manca d'oportunitats...) són factors urgents i obliguen a les famílies pobres de les zones rurals a migrar cap als centres urbans. Per exemple, la població de Dhaka, la capital de Bangladesh, va augmentar dels 1,4 milions el 1970 als 14 milions el 2010.

La migració mediambiental pot considerar-se una forma d'adaptació al canvi climàtic, però la seva principal existència implica una profunda injustícia: els primers vint països més afectats pels trastorns mediambientals són responsables de només l'1% de les emissions total de gasos d'efecte hivernacle, i el 99% dels desastres naturals provocats pel canvi climàtic passen a països del Sud Global.

La quantitat de la població forçada a marxar pels processos vinculats al canvi climàtic és pràcticament impossible de calcular. Però, sens dubte, els que han contribuït en gran part a les emissions de gasos d'efecte hivernacle i al canvi climàtic no són els que paguen per això.

"El meu avi, el meu pare i jo mateix hem treballat en aquestes terres. Però el temps ha canviat... Ara la pluja arriba tard i produïm menys. L'única solució és marxar, almenys durant un temps. Cada any treballa entre tres i cinc mesos a Wyoming. És la meua font principal d'ingressos." Miguel, 45, Hueyotlipan, Mèxic.

TÒTEM FINAL- COM PODEM CONVERTIR-NOS EN CIUTADANS GLOBAIS I ECOLÒGICS?

"El ciutadà global és algú que entén la interconnectivitat i respecta i valora la diversitat, té la capacitat de combatre la injustícia i s'hi compromet de forma significativa." UNICEF

Unitats del kit educatiu: Si voleu aprofundir més en aquesta qüestió podeu consultar la Unitat didàctica 4 del Kit educatiu SAME World (<http://edu-kit.sameworld.eu>).

Hi ha molts exemples de com ser un ciutadà global i ecològic: formar grups que s'organitzen políticament per combatre la injustícia ecològica, promoure nous models de producció i estils de vida que permeten experimentar la naturalesa d'una manera més intensa o lluitar en l'àm-

bit de la immigració i la discriminació.

Tractar d'actuar amb consciència global i ecològica pot fer-se des d'una escala petita: mantenir-se informat, qüestionar-se a un mateix el ritme de vida i de consum o iniciar debats sobre aquests temes són només alguns exemples.

Persones de tot el món intenten trobar formes de canviar la societat sobre la base de la solidaritat, la justícia social i la sostenibilitat ecològica. La majoria d'aquests projectes a petita escala fomenten que altres els descobreixin i intentin començar diferents formes de vida, treball, consum i pensament.

Convertir-se en un ciutadà global i ecològic potser sigui impopular, perquè va més enllà de la nostra zona de confort i qüestiona les estructures i mecanismes existents. Però, d'altra banda, és possible. Dur a terme les alternatives no significa només un canvi en el consum i en els patrons de vida, sinó un canvi de valors: ser autosuficient, renunciar al consumisme i cooperar en lloc de competir.

Felicitat Nacional Bruta; Decreixement; Economia solidària; Comparar; Intercanviar; Donar; Conviure; Reciclar; Evitar residus; Baixar el ritme; Consumir localment; Acol·lidir.

TÒTEM SAME WORLD

<http://www.sameworld.eu/>

El projecte S.A.M.E. WORLD (de les seves sigles en anglès SUSTAINABILITY. AWARENESS. MOBILIZATION. ENVIRONMENT -sostenibilitat, sensibilització, mobilització i medi ambient-) va néixer amb l'objectiu d'augmentar la sensibilització dels estudiants i professors sobre la justícia mediambiental i els seus vincles amb el canvi climàtic i les migracions.

El kit educatiu disponible on-line de forma gratuïta proporciona als professors (i també educadors, formadors, ONGs i grups juvenils) una eina senzilla i completa per incloure qüestions socials i mediambientals en el currículum escolar, a més de transmetre la informació científica i el coneixement mediambiental als alumnes d'una forma entretinguda i atractiva.

Tots els textos d'aquesta exposició s'ha extret de les unitats teòriques del kit educatiu SAME World. Podeu aprofundir-hi més explorant aquest kit (<http://edu-kit.sameworld.eu>), on també trobareu activitats pràctiques per aplicar el contingut teòric a l'aula en format de tallers i activitats.

Proposta pedagògica

3 TÒTEMS MÉS PETITS (perquè siguin més fàcils de manipular)

1. Divisió en tres grups
2. Cada grup escull un dels tres tòtems i té uns minuts per llegir-ne el contingut i valorar les imatges.
3. Cada tòtem està pensat perquè un grup d'alumnes hi intervingui. Hauran de triar l'ordre i les cares de cada unitat que compon el tòtem per elaborar el seu propi discurs. No tenen per què utilitzar totes les parts i les poden disposar en l'espai com ells vulguin.
4. Hi ha un tòtem sobre justícia mediambiental, un sobre canvi climàtic i l'altre sobre migracions mediambientals. Els tres ofereixen casos pràctics que poden explicar-se i presentar-se de diferents maneres, segons decideixi el grup.
5. El resultat final serà presentat a la resta de la classe.

TÒTEM 7 - JUSTÍCIA MEDIAMBIENTAL (ROMANIA)

Imatges:

- Mapa de la regió
- Extracció d'or i impacte de la mineria
- Paisatges de Rosia Montana
- Feina social de l'entitat Alburnus Maior

"Per poder tenir una vida saludable i segura, hem d'organitzar-nos amb els qui compartim els mateixos problemes i necessitats."

Per trobar solucions sostenibles reals i conservar els recursos per a les futures generacions, hem d'incloure més punts de vista i les perspectives de diferents grups, així com també els aspectes individuals, econòmics, socials, d'infraestructura, legislatius, culturals i mediamambientals. Tot això requereix un alt nivell de cooperació entre individus, grups i autoritats.

Un dels casos més populars d'aquest tipus de cooperació a l'Europa de l'Est és el cas de la mina d'or de Rosia Montana a Romania. Després de presentar el pla per crear la mina d'or més gran d'Europa, 350 persones de la regió van fundar l'organització civil Alburnus Maior per canalitzar l'oposició a la mina.

Durant els últims 14 anys, Alburnus Maior no només ha aconseguit paralitzar el projecte, sinó que també ha desenvolupat un gran moviment socioecològic al país, amb una gran xarxa transnacional. Actualment, el moviment té més de 100.000 membres actius entre activistes i voluntaris.

Més enllà de l'oposició, l'organització va proposar una perspectiva pro-activa i va començar a transformar la zona, que ha passat de ser un lloc micro-industrial aïllat a convertir-se en una regió dinàmica, viva i atractiva per a l'agricultura i l'ecoturisme.

TÒTEM 8 - CANVI CLIMÀTIC (TEXANS)

Imatges:

- Camps de cotó
- Indústria tèxtil
- Botigues i anuncis de roba
- Texans

¿Pensem en tot allò que utilitzem en el dia a dia i que donem per descomptat? Agafem l'exemple d'uns texans. La fabricació engloba molts components que hem de tenir presents: el cultiu i la collita del cotó, el transport de materials, la conversió de cotó en fil, el rentat i assecat del fil, la fabricació d'altres components, com folres, reblons, cremalleres, botons... i també el seu procés (per exemple donar-li l'aspecte gastat).

També hem de pensar en l'emmagatzematge (en hangars), el transport fins a les tendes, l'energia utilitzada en aquestes tendes, l'empaquetatge... En la segona fase, una vegada els hem comprat, hem de pensar en coses com el seu rentat i planxat i què fem amb ells quan ja no els volem (si els reciclem, els reutilitzem o senzillament van a l'abocador). Encara que els texans no siguin només els únics pantalons que portem, el seu cicle de vida tenen forts impactes, que van des del tipus d'agricultura i de producció al transport i les condicions laborals en tota la

cadena, des de les plantacions de cotó als prestatges de les botigues.

Pel cultiu convencional de cotó, s'utilitza més del 10% del pesticida total utilitzat al món i gairebé el 25% d'insecticides. Uns 8000 químics sintètics diferents s'utilitzen al món per convertir la matèria primera en tèxtil, molts dels quals són abocats directament als sistemes d'aigua potable. Per a la producció d'uns texans s'utilitzen uns 11.800 litres d'aigua. El 70% dels gasos d'efecte hivernacle associats amb la roba de cotó es troben en el seu consum i no en el cultiu de la planta, en el seu transport o en la producció.

És crucial que, com a consumidors, siguem més conscients de l'impacte de la producció de cotó que utilitzem i de les conseqüències d'escollir la nostra roba. Ser ecològicament conscients implica també canviar la manera en com la tractem i en les decisions que prenem quan comprem.

TÒTEM 9 - MIGRACIONS MEDIAMBIENTALS (PAKISTAN)

Imatges:

- Mapa regional
- Imatges de població rural i urbana (també positives)
- Manifestants demanant aigua
- Paisatges rurals i urbans
- Inundacions i sequera

"Volem aigua almenys una vegada per setmana!" Lema dels manifestants al sud de Karachi, la metròpolis amb més densitat de població de Pakistan i la megaciutat que creix més ràpid del món, actualment amb 20 milions d'habitants.

Des de 1980 Pakistan és un dels principals països del món que ofereix asil als refugiats. A la fi del 2015, va acollir uns 3,9 milions de persones amb aquesta condició. D'altra banda, milers de pakistanesos demanen asil en països europeus. L'any 2015 Europa va rebre unes 48.000 peticions d'asil per part de persones pakistaneses: 4.995 van obtenir una resposta afirmativa i 13.880 van ser rebutjades.

Els impactes del canvi climàtic són ja obvis a Pakistan. Les temperatures hivernals pugen, però els estius són més freds. Els patrons de pluja canvien i les amenaces naturals extremes, com inundacions i sequeres, cada vegada són més freqüents. Pakistan és un dels països del món amb més manca d'aigua.

Els pakistanesos són considerats habitualment com a "migrants voluntaris" i un percentatge elevat (73-74%) de les seves peticions són rebutjades. No obstant això, durant les últimes dècades molts pakistanesos s'enfronten a situacions de pressió molt vinculades al canvi climàtic, la qual cosa és un factor essencial que els obliga a emigrar i demanar asil a altres països.

Pakistan és un dels països on la majoria dels seus habitants consideren el canvi climàtic una de les majors amenaces globals. No obstant això, Europa encara considera als pakistanesos com a immigrants voluntaris. Si el canvi climàtic obliga a molts pakistanesos a emigrar, haurien de tots els pakistanesos ser considerats com a migrants voluntaris o tal vegada alguns d'ells haurien de ser tractats com a "refugiats climàtics"?

Migracions i canvi climàtic: construïm la justícia mediambiental

MhiC: Museu d'història de la immigració de Catalunya

ACTIVITAT: BUSCA I TROBA!

1. Justícia mediambiental

- Omple les dades que falten:

La injustícia mediambiental i les desigualtats de la globalització són dues cares de la mateixa moneda: mentre que l' _____ % posseeix més del _____ % de la riquesa global, la meitat de la població té l' _____ %.

- Enumera alguns fenòmens meteorològics extrems:
-
-

2. Canvi climàtic

- *Moltes espècies terrestres, marines i aquàtiques han canviat els seus espais geogràfics i els hàbitats migratoris com a resposta al canvi climàtic.*

Veritat   Fals

- *El futur impacte del canvi climàtic variarà bastant depenent de la regió.*

Veritat   Fals

3. Migracions mediambientals

- Quin és un dels principals motius perquè la majoria de la població rural del món emigri a ciutats properes?
-
-

- Omple les dades que falten:

La població de Dhaka, la capital de Bangladesh, va augmentar dels _____ milions el 1970 als _____ milions el 2010.

4. Ciutadania global i ecològica

- Com podem convertir-nos en ciutadans globals i ecològics? Escull les opcions següents:

Renunciar al consumisme i cooperar en lloc de competir

Reciclar, compartir, intercanviar i donar

Només menjar productes envasats

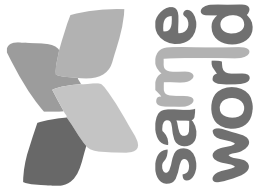
Voler tenir sempre les últimes novetats

Respectar la natura

Fer veure que els problemes no existeixen

Actuar en contra de qualsevol discriminació i racisme

Imagino un món...

#sameworld

Three vertical dashed lines for writing.